

Kapitola 5 Dobrovolnictví a supervize v sociální práci

ČAS KE STUDIUI: 40 minut

- ✓ Čas potřebný k prostudování základního učiva: 50 minut
- ✓ Čas na vypracování úkolů: 25 minut
- ✓ Čas na vypracování úvah k zamyšlení: 15 minut

PO PROSTUDOVÁNÍ TEXTU DOKÁŽETE A BUDETE ZNÁT:

- ✓ Jaký je význam dobrovolnictví v sociální práci.
- ✓ Jaké jsou motivace k dobrovolnictví.
- ✓ Kdo je to dobrovolník, jaké máme dobrovolnické organizace.

KLÍČOVÁ SLOVA UČIVA:

Dobrovolník, dobrovolnictví, motivace, organizace, služby, altruismus,

DOPORUČENÁ ROZŠÍŘUJÍCÍ STUDIJNÍ LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE:

Toner, J., Socanská, O. Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6

Janovský, J. Etika pro pomáhající profese. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.

Kopřiva, K. Lidský vztah jako profese. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-429.

- <http://www.inexsda.cz/cze/inex>
- <http://www.hest.cz/>
- www.ratolest.cz
- www.humanisti.cz

- <http://www.dobrovolnici.cz/>
- <http://www.evs.cz/>
- <http://search4.0.googlepages.com/volunteer>
- <http://www.supervize.eu/>

Dobrovolnictví a jeho nezastupitelné místo v sociální práci

Úvod do problematiky

*O dobrovolnictví se u nás moc nemluví. Tento pojem, tak důležitý pro nejrůznější oblasti lidské činnosti byl zprofanován v období před rokem 1989, kdy se v tzv. Akcích „Z“ (zadarmo) budoval socialistický ráj. **V dnešní době však dobrovolnictví dostává nový rozměr, jeho význam spočívá nejen v aktivitách, ale má také velký vliv na hodnotovou orientaci člověka.** Dobrovolník může být ekologický aktivista, řádová sestra, někdo, kdo si chodí hrát za dětmi do nemocnice nebo za potřebnými do hospice, popřípadě se rozjede ve vlastním volném čase řešit situaci po nějaké katastrofě.*

*Pro řadu lidí je důležité vrátit dobrovolníkům společenskou prestiž a dobrovolnictví důvěryhodnost, je to úkol nejen pro sociální práci, ale i pro řadu dalších disciplín. **Jak by se mohla vyvíjet sociální práce nebo sociální pedagogika bez nadšenců a animátorů, kteří vnášejí do těchto vědních disciplín lidský rozměr solidarity a přátelství.** V podstatě tyto dvě disciplíny vznikaly právě na základě dobrovolných aktivit a činností ve prospěch jedince i společnosti. **Dobrovolnictví není obět', ale přirozený projev občanské zralosti.** Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacem v mezilidských vztazích.*

Dobrovolnictví je svobodně zvolená činnost, konaná ve prospěch druhých bez nároku na odměnu. Dobrovolnictví není obět', ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacem v mezilidských vztazích.

Jaké jsou motivy k dobrovolnictví, přemýšlejte, co vede lidi k dobrovolnické činnosti. Níže máte klíč k úkolu.

Dobrovolnickou službou je činnost, při níž **dobrovolník poskytuje**

- **pomoc nezaměstnaným**, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,
- **pomoc při přírodních**, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo
- pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

Dobrovolníkem může být fyzická osoba

- a) **starší 15 let**, jde-li o výkon dobrovolnické služby **na území České republiky**,
- b) **starší 18 let**, jde-li o výkon dobrovolnické služby **v zahraničí**, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.

K dobrovolnické činnosti se přihlašují spíše **ženy**, zejména ty, kterým **odrostly děti**, studenti, spíše **studentky humanitárních oborů**. Ve velkých městech se však hlásí i lidé z různých profesí a přibývá i zájemců z řad mužů

Motivy k dobrovolnictví

- **Altruismus** - dobrovolník **chce být užitečný ostatním**. Většina lidí si myslí, že ve skutečnosti neexistují žádní čistě altruističtí dobrovolníci - altruismus je společnou motivací, ale nikdy ne jedinou, pokud člověk slouží trvale - vždy je přítomen nějaký osobní zisk či **zadostiučinění**.
- **Kvalita života** - dobrovolník slouží ostatním, protože tak **zlepšuje svůj vlastní život**. Jedná se patrně o **nejdůležitější** motivaci. Dobrovolníci jsou rádi s **ostatními, mají rádi aktivní odpočinek** a zejména pocit, že **mají pro ostatní svou cenu**.
- **Zpětný zisk** - mnoho lidí má z dobrovolnické činnosti nějaký, byť **nefinanční zisk**.
- **Smysl služby** - někteří dobrovolníci vidí **spolupráci v komunitě jako zodpovědnost**, kterou spolu přináší **občanství** - v tomto případě se někdy sami **nechtějí být dobrovolníky**.

Další motivy k dobrovolnické činnosti

Náboženské přesvědčení - mnoho náboženství vnímá službu ostatním jako duchovní povinnost nebo prostředek k dosažení vyššího duchovního postavení.

Finanční zisk - pokud je služba motivována finančně, není člověk chápán jako dobrovolník. Přesto jsou některé organizace schopny hradit výdaje dobrovolníků, jiné poskytují něco ve smyslu stipendia nebo honoráře. Obecně vzato, čím vyšší je odměna, tím těžší je zařadit takovou službu mezi dobrovolné aktivity.

Profesionální zkušenost - dobrovolnictví nabízí zkušenost, kterou je možno zahrnout do profesního životopisu a zvýšit tak svou hodnotu pro zaměstnavatele.

Společenské důvody - dobrovolnictví je vhodným způsobem k poznání velkého množství nejruznějších lidí a často je tak možné se snadno spřátelit.

Záporné motivy

- soucit vedoucí k degradaci klienta
- nepřiměřená zvědavost
- služba pramenící z pocitu povinnosti
- skutkaření
- touha obětovat se, třeba kvůli vlastnímu neštěstí
- osamělost, touha po přátelství
- pocit vlastní nenahraditelnosti
- nedostatek sebeúcty, touha potkat někoho ubožejšího
- panovačnost

Formy dobrovolnictví

Dárcovství – přispívat na veřejně prospěšné účely či do sbírek pro obyvatele postižené přírodními katastrofami

Dobrovolná občanská výpomoc – systém vzájemných protisluzeb – půjčení náradí, oblečení, obydlí, pomoc při sklizni či stěhování

Dobrovolnictví vzájemně prospěšné – činnost sdružení v zájmu realizace svých cílů a poslání – Sbor dobrovolných hasičů, Sokol, Život 90, Nadace tolerance, Člověk v tísni, HOST, nadace DUHA, Pražská organizace vozíčkářů

Dobrovolnictví veřejně prospěšné – vychází z ochoty občanů **angažovat se svobodně** a podle svého přesvědčení, ať již pro druhé nebo pro určité změny ve společnosti. Na prvním místě je **potřeba užitečný být svému okolí** – dobrovolní dárci krve, horská služba, skauting, YMCA,...

Dobrovolná služba – dlouhodobý závazek věnovat se dobrovolné práci často mimo svoji zemi. V ČR po r. 1989, přijeli **dobrovolníci z USA učit nás cizí jazyky**.

Zamyslete se nad tím, jak jste na tom s dobrovolnictvím vy sami. Udělejte si výčet vašich dobrovolnických aktivit. Jaké je Vaše osobní motivace k dobrovolnictví? Znáte příklad nějakého dobrovolníka?

Příklady dobrovolnictví v Americe

Největší rozmach organizovaného dobrovolnictví se odehrává v posledních třiceti letech. **Zejména v Americe se dobrovolníci angažují nejen v církevních či jiných spolicích, jak tomu bylo v Evropě zejména v oblasti středověku, ale tradice dobrovolnictví se rozšířila natolik, že velká část obyvatel USA a Kanady cítí potřebu dělat něco pro druhé.** Tyto kořeny sahají do období přistěhovalectví, kdy život v nové zemi silně závisel na schopnosti lidí, vzájemně si pomáhat. Dobrovolnictví je zde přirozenou součástí života nejen v organizacích sdružených kolem určitého typu činnosti, např. skauting, charita, sportovní kluby, ale také ve formě pomoci občanské komunitě.

Občanské iniciativy v Americe ovlivnily tak významné etapy v dějinách země, jako byly boje za zrušení otroctví, za rovnost volebního práva pro všechny.

A umožnily rozvinutí charitativní a osvětové činnosti. Dobrovolnická centra vnikala již od roku 1970. Objevuje se obrovská propagace a podpora dobrovolnictví a realizují se řady dobrovolnických programů. Do dobrovolnictví se v USA zapojuje až 20% obyvatelstva, v Kanadě až 24% obyvatelstva. **Američtí dobrovolníci pracují dnes nejen ve své zemi, městě, komunitě, ale pomáhají při rozvojových a humanitárních projektech po celém světě.** V roce 1990 vznikla nadace Point of Light Foundation, založená představiteli obchodu, vlády, médií a školství jako vedoucí organizace pro šíření dobrovolnictví. Filantropická organizace United Way, vznikla v roce 1887 v Denveru, dnes funguje jako síť lokálních center, na která jsou napojena další centra a organizace.

V roce 1961 založil prezident J.F. Kennedy Mírové sbory „**Neptejte se, co může vaše země udělat pro vás, ptejte se, co můžete udělat pro svou zemi vy.**“ Amerika je příkladem rozvoje dobrovolnictví, sociální práce je zde z velké části garantována právě dobrovolnickým sektorem (Toner, Sozanská, 2006)

Příklady dobrovolnictví v Evropě

Evropská tradice dobrovolnictví se odvíjí od práce církevních charitativních organizací a rozmachu spolkových hnutí v době rozvoje průmyslové výroby. Tento model byl obohacen o systém dobrovolnických center, jako je tomu v USA. **Mezi jednotlivými státy jsou velké rozdíly, co do počtu i fungování těchto center.** Příkladem může být Německo, kde má dobrovolnictvím charakter nového sociálního hnutí či formování nové společnosti. Ve Francii má dobrovolnictví jinou pozici, Francie je země s tradicí silné centralizované vlády, kde žádná organizace nemá právo jednat jako prostředník mezi vládou a občanem. **Dobrovolníci působí nejčastěji ve sportu, kultuře a rekreačních aktivitách, oblast vzdělávání a výzkumu postihuje zhruba 20% dobrovolníků a pouze 13% dobrovolníků pracuje v dobročinné péči.** Na těchto poměrech se podílí profesionalizace sociálních služeb. Velká Británie rozvíjí charitativní činnost a vzájemná pomoc lidí v odlehlých oblastech venkova, velmi výrazná je propagace dobrovolnictví mezi mládeží, kterou vyvíjením Národní dobrovolnická centra. Tradičně rozvinutý smysl pro vzájemnou pomoc je v Nizozemí, kde systém spolků nahrazen intervencí sociálního státu, objevují se nové druhy dobrovolnictví.

Jaký je rozdíl mezi dobrovolnictvím v USA a v Evropě?

Dobrovolnictví v České republice

Spolková činnost a s ní související dobročinnost se rozšířila zejména v 19. století, kdy vznikla řada spolků na podporu umění, kultury a vědy, např. Mánes, Sokol, Hlávkova nadace, atd. **Po vzniku samostatného Československa se dobročinnost ještě rozvinula. Škála organizačních forem zahrnuje iniciativy soukromé, obecní, náboženské a národnostní a polooficiální organizace se širokými kompetencemi** (Zemská péče o mládež, Československý červený kříž, Masarykova liga proti TBC, aj.) Dobrovolnické organizace jsou bohatě strukturovány, mají sítě malých organizací, poboček, atd.

Vývoj přerušen okupací a později vznikem socialistického státu.

Všechny organizace musely přejít **pod Národní frontu** nebo byly nejrůznějším **způsobem likvidovány a členové pronásledováni.** V rámci tažení proti církvím byly **rušeny** také všechny **charitativní spolky.**

Určité **nadechnutí v roce 1960, které přerušilo období normalizace.**

Nový vývoj nastává až v roce 1990.

- lidé začínají hledat **nové způsoby seberealizace**
- myšlenka **svobodné společnosti**
- **hledání vlastní identity**

Některé organizace jsou obnoveny (YMCA, Sokol, Skaut – Junák) a vznikají tisíce neziskových organizací, které staví svoji činnost na nadšení a pomoci dobrovolníků. Dobrovolnictví není dosud zakotveno v žádném právním dokumentu ČR, nebylo přesně vymezeno a zpřehledněno. Rok 2001 byl vyhlášen Mezinárodním rokem dobrovolníků.

Zamyslete se, kterou organizaci znáte, jaké jsou její cíle a které organizace působí ve vašem okolí. Podívejte se na jejich webové stránky a zjistěte, co je smyslem a filozofií jejich práce.

Míra využití pomoci dobrovolníků

- na dobrovolnicích je přímo závislý chod organizace
- dobrovolníci vykonávají činnost spolu s profesionály
- činnost dobrovolníků není nepostradatelná, ale zkvalitňuje služby či usnadňuje chod organizace¹

Časové zapojení zahrnuje jednorázové akce, dlouhodobou dobrovolnou pomoc a dobrovolnou službu. Mezi charakteristické oblasti dobrovolnictví patří ochránci životního prostředí, humanitární organizace a organizace na ochranu lidských práv, sociální a zdravotní oblast, kulturní oblasti, sportovní a vzdělávací činnost a dobrovolná služba v rozvojových projektech.

Zde máte přehled vybraných dobrovolnických organizací

Ekologické – hnutí DUHA, Arnika, Děti Země, Greenpeace, Nesehnutí, Český svaz ochránců přírody, Hnutí Brontosaurus.

Humanitární – po r. 1989 – ADRA, Člověk v tísni, Česká katolická charita, Balkánská slunečnice – pro matky s dětmi v uprchlických táborech na Balkáně.

Organizace na ochranu lidských práv – Český helsinský výbor, HOST – Hnutí za občanskou svobodu a toleranci, Amnesty International, Liga lidských práv, Bílý kruh bezpečí,

---

¹ <http://www.hest.cz>

Tolerance, Open Society Fund (národnostní menšiny), Česká katolická charita, Český červený kříž, Diakonie, OPU (uprchlíci)

Sociální a zdravotní oblast – Česká katolická charita, Diakonie, FOKUS, POV – Pražská organizace vozíčkářů, společnost DUHA, Život 90, Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové, Nadace Nová škola, FOD, Ratolest

Kulturní oblast – Kampanila, Sdružení pro ochranu kulturního dědictví, O.s. Vaňkovka, CESTA v Táboře

Sportovní a vzdělávací činnost – Junák – Svaz skautů a skautek ČR, Pionýr, YMCA

Dobrovolníci z komerčních firem – Corporate Volunteering

Virtuální dobrovolnictví – pomoc prostřednictvím Institutu – poradenství, legislativ, účetnictví, překladatelství, nadace Charity Focus

- Mládež pro Evropu
- United Nations Volunteers – dobrovolníci OSN
- Bohemia Corps – snaží se o posílení zabezpečení dobrovolníků
- INEX-SDA – Sdružení dobrovolných aktivit
- SCI – Service Civil International – průkopník dobrovolnictví

Všeobecná deklarace o dobrovolnictví – Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí – 16. Světová konference dobrovolníků, Amsterdam, NL – **leden 2001**.

- **HESTIA** – od r. **1993** – **Národní dobrovolnické centrum** – program 5P, dobrovolníci v nemocnicích, projekt pro nezaměstnané absolventy škol,...

Kdo je tedy dobrovolník? Člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti. Svobodně a dobrovolně zvolená aktivita a pomoc jsou tím, co činí z dobrovolníka nositele procesu změn ve společnosti. **Jeho tvořivá energie je silou, která pomáhá hledat a otvírat zdroje a možnosti nových řešení.** Tím se stává mostem v procesu spolupráce mezi státem, komerčním sektorem a sektorem neziskových organizací. ²

---

² <http://www.dobrovolnik.cz>

Jaké jsou pozitivní motivy k dobrovolnictví?

Jaký je význam dobrovolnictví v dnešní společnosti?

Jak souvisí dobrovolnictví a sociální práce?

Supervize v sociální práci

Supervizi lze vnímat jako prvek kontroly a řízení, úkolem bývá také hodnocení pracovníků. Prvotní úkol supervizora - pomoc pracovníkům, zaměstnancům v nejrůznějších problémech, se kterými se setkávají v praxi. Probírá s nimi problémy s klienty, pomáhá jim řešit nejrůznější situace.

Supervizor není manager, nesmí být vnímán jako nepřátelská autorita. Supervizor se také stará o nového pracovníka, předvádí mu práci s klienty a učí ho novým dovednostem a přirozeně se také stará o proces odchodu pracovníka z organizace, hlavně je důležité, aby měl pracovník a ostatní možnost říci vše, co je zapotřebí.

Těžištěm supervize v sociální práci je vzdělávání. Supervizor, jehož posláním je vzdělávání bez kontrolní funkce bývá nazýván konzultant.

Dovednosti potřebné při supervizi sociálních pracovníků

(Shulman, 1993)

- Vžít se do klienta ještě před rozhovorem
- Uzavírat kontrakt
- Propracovávat problém (vést hovor, od jednoduchého ke složitému)
- Projevit vcítění
- Sdílet vlastní pocity (hněv, bolest)
- Klást požadavky aj.

Tématem sezení jsou zcela konkrétní problémové situace.

Formy a metody supervize

Supervize může být **individuální nebo skupinová**, skupina může být vedena supervizorem, nebo může jít **o skupinu** stejně postavených kolegů, **kde nikdo není supervizorem**. Práce s týmem nebo celou organizací spadá už do **oblasti psychologie**. Supervize pracuje buď s **reálnými situacemi rozhovoru** pracovníka s klientem nebo za **použití video nebo audio nahrávky**. Pomocné metody supervize **zahrnují psychodrama, sousoší, systematicky vedený rozhovor**, atd.

Zásady supervize

Zásady supervize podle Kopřivy zahrnují tři zásady

- **Strukturovanost supervizních sezení, systematicčnost**
- **Důvěrnost**
- **Způsob poskytování zpětné vazby**

Klasifikace supervizora zahrnuje

V rámci EU jsou obecně závazná **kritéria EAS** /European Association for Supervision/, podle Hempa). Patří sem **osobnostní charakteristiky a předpoklady**, psychické zdraví, pozitivní ladění, otevřenost, partnerství, realismus, intuice a věrohodnost. **Profesionální schopnosti** zahrnují schopnost integrovat a diferencovat, dobrá adaptace na změnu, cit pro skryté procesy, orientovanost v dlouhodobé perspektivě, schopnost zúročení vlastních zkušeností, strategie korekce vlastního postupu. Mezi **profesionální znalosti** základní znalosti obecné psychologie, psychologie osobnosti, teorie mezilidské komunikace, metakomunikace, znalosti o skupinové dynamice, filozofické myšlení a vědomosti ze základních filozofických konceptů, vědomost z teorie řízení a struktury organizace

Setkali jste se někdy se supervizí, udělejte si test³, jestli Vám nehrozí syndrom vyhoření. Domníváte se, že tento syndrom může potkat pouze pracovníky v pomáhajících nebo se týká i jiných oblastí lidského života? Jakou uplatňujete prevenci proti syndromu vyhoření?

A. Podmínky vzniku syndromu vyhoření

- nekvalitní vedení na pracovišti

---

³ <http://www.psychotesty.psychoweb.cz/rozcestnik-psychotestu/test-syndromu-vyhoreni>

- pracoviště, kde chybí supervize
- neexistují plány osobního rozvoje
- rivalita spolupracovníků, soupeřivost
- silná byrokratická kontrola
- nedostatečné ohodnocení, ocenění
- nemožnost se poradit s někým kompetentním
- chybějí prostor pro tvořivou práci

B. Projevy syndromu vyhoření

- nezájem o případ, neangažovaný vztah, odpor ke klientovi
- neschopnost tvořivě pracovat, ztráta citlivosti, lpění na postupech
- v profesi bez energie
- minimalizace kontaktů s klientem, preference administrativy
- skepse
- důraz na pracovní postup, pozici, na mzdu...
- ztráta komunikace na pracovišti, častá pracovní neschopnost
- konflikty, vyčerpání, až zneužívání klientů

C. Prevence syndromu vyhoření

- kvalitní, dlouhodobá příprava na profesi
- výcvik v potřebných sociálních dovednostech
- dlouhá praxe s klientelou
- jasná definice poslání organizace a metod práce, náplně práce, atd.
- zácvik nových pracovníků
- průběžná supervize
- případové konference

- omezení počtu případů
- organizování programů pro klienty – změny prostředí
- omezení administrativy a pracovního úvazku
- kombinace přímé práce s klientem s jinými činnostmi

Supervize je velmi významnou součástí sociální práce. Sociální pracovníci působí ve velmi náročných prostředích. Doléhají na ně problémy klientů a možné problémy na pracovišti. Sociální pracovník potřebuje podporu a uznání ze strany nadřízených, ale i společnosti. Samotný proces supervize vyžaduje odbornost a zainteresovanost supervizora.

V čem spočívá význam supervize?

Kdo může řídit supervizi?

Co je to supervize?

Jaké jsou její zásady a metody?

Napište krátkou esej na téma dobrovolnictví a jeho význam pro společnost, pro kultivaci jedince a součástí bude zachycení významu supervize v pomáhajících profesích. Esej bude v rozsahu 2-3 stran. Důležitá je vlastní reflexe problematiky.